

ISSN 2181-8258

DOI prefiksi: 10.69691

ResearchBib IMPAKT FACTOR: 9,347

Journal THE LIGHT OF CIVILIZATION

Scientific, socio-philosophical, cultural and educational, literary and artistic magazine

TAMADDUN NURI

Ilmiy, ijtimoiy-falsafiy, madaniy-ma'rifiy, adabiy-badiiy jurnal

5 (68)

2025

Ilmiy, ijtimoiy-falsafiy, madaniy-ma'rifiy,
adabiy-badiiy jurnal

MUASSISLAR: Beruniy tuman hokimligi

"Tafakkur-tamaddun" OOO

"Beruniy avlodlari" jamoat fondi

HAMKORLARIMIZ:

O'zRFA Qoraqalpog'iston bo'limi

Qoraqalpoq davlat universiteti

Urganch davlat universiteti

TAHRIR HAY'ATI:

BOSH MUHARRIR:

Munavvara KURBANBAYEVA

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Anvar ALLAMBERGENOV

TEXNIK MUHARRIR:

Islombek ABDIKHAKIMOV

BO'LIM MUHARRIRI:

Muqaddas KURBANBAYEVA

Akmal SAIDOV, y.f.d., prof., akad.

Qahramon QURONBOYEV, s.f.d., prof.

Mehmet Munir Dadaoglu, phil.sc.d., prof. (Turkiya)

Roman GOPAL, fil.f.f.d (PhD) (Hindiston)

Azizulloh AROL, fil.f.f.d (PhD) (AQSh)

Almagul BAYRIYEVA, s.f.d., (DSc)

Zuhra REYMOVA, y.f.d., (DSc)

Karlig'ash UMAROVA, y.f.d., (DSc)

Xəlil İsmayıl oğlu İsmayilov, t. f.d, prof. (Ozarbayjon)

Anvar ABDULLAYEV, t.f.f.d, dots.

Makset KARLIBAYEV, t.f.d., k.i.x.

Kozimbek TUXTABEKOV, t.f.d., (PhD)

Umid BEKMUHAMMAD, t.f.d., (PhD), k.i.x.

Shoira NURULLAYEVA, t.f.n, dots

Konul Bunyadzoda, falsafa fanlari doktoru,

(AMEA) muxbir uzvu (Ozarbayjon)

Baxtiyor KARIMOV, fal.f.d., prof.

Marat NIYOZIMBETOV, fal.f.d.

Alima BERDIMURODOVA, fal.f.d.

Zarifboy DO'SIMOV, fil.f.d., prof.

Olmos ULVI Binnatova, f.f.d., prof. (Ozarbayjon)

Nasibullina Nurida Shaydullovna, fil.f.n. (Rossiya Federatsiyasi)

Sayyora SAMANDAROVA, fil. f.n, dotsent

Bekposhsha RAXIMOVA, fil.f.n, dots (PhD)

Azamat PRIMOV, fil.f.n, dots (PhD)

Qabil MAMBETOV, fil.f.f.d (PhD)

Vahob RAHMONOV, f.f.n., dots

Farrux Abbas oglu Rustamov, p.f.d, prof. (Ozarbayjon)

Qozoqboy YO'LDOSHEV, p.f.d., prof.

Safo MATJONOV, p.f.d., prof.

Qaxramon IBADULLAYEV, p.f.d., (DSc)

Masharib ABDULLAYEV, s.f.f.d., (PhD), k.i.x.

Nilufar KOSHANOVA, ped.f.f.d., (PhD)

Odilbek RADJPOV, fal.f.f.d., (PhD)

Rana Hamid qizi Qadirova, psixol.f.d., prof. (Ozarbayjon)

Nargis ATABAYEVA, psixol.f.d., (DSc)

Dilafroz QARSHIYEVA, psixol.f.d., (DSc)

BIZNI IJTIMOYIY TARMOQLARDA QUYIDAGI MANZILLARDA KUZATING:

JAMOATCHILIK KENGASHI:

Sirojiddin SAYYID

Muhammad ALI

Kengesboy KARIMOV

Iqbol MIRZO

Qurbon SHONIYOZOV

O'rozboy ABDURAHMONOV

Murotboy JUMANOV

Adabiy maslahatchi:

Guliston MATYOQUBOVA

Rassom:

Alibek ABDURAHMONOV

Sahifalovchi-bezovchi: G'iyosiddin O'NAROV

Manzilimiz: Qoraqalpog'iston Respublikasi,

Beruniy tumani.

Web-sayt: <https://jurnal.tamaddunnuri.uz>

e-mail: tamaddunnuri1@gmail.com.

Telegram kanali: <https://t.me/tamaddunnuri>

Tel.: (+99888) 036 00 55, (+99897) 355 75 40.

Qog'oz bichimi 60x84 ¼. Nashriyot hisob tabog'i 28.

Indeks – 960. ISSN 2181-8258. "ADAD PLYUS" MCHJ

bosmaxonasida chop etildi. Adadi 300 dona.

Bosishga 2025-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Toshkent shahri, Chilonzor ko'chasi, 28-uy. 2025-yil, 5-son (68).

Ushbu son "Tamaddun nuri" jurnali tahririyatining

kompyuterida sahifalandi. Buyurtma №29.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Tamaddun nuri"dan olindi deb

izohlanishi shart. Matn hamda reklamalardagi ma'lumotlarning

to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldir. Tahririyatga kelgan

qo'lyozmalar tahrirlanadi, taqriz qilinmaydi va muallifga

qaytarilmaydi.

"Tamaddun nuri" jurnali Google Scholar

bazasida indekslanadi. Bu esa jurnalning ilmiy nufuzini oshirish va mualliflarning ilmiy ishlarini keng miqyosda targ'ib qilishga yordam beradi. Google Scholar orqali tadqiqotchilar va olimlar "Tamaddun nuri" jurnalida chop etilgan maqolalarni qidirib topish va ularga havola berish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Tahririyat Crossref DOI ning rasmiy a'zosi hisoblanadi va 10.69691 DOI prefiksiga ega. Har bir nashr va ilmiy maqolaga individual Crossref DOI raqami beriladi.

Crossref

10.69691 DOI

ISSN-2181-8258

Impakt faktor-9.347

SLIB.UZ

Scientific, socio-philosophical, cultural and educational, literary and artistic magazine

Founders: Beruniy District Municipality

"Tafakkur-tamaddun" OOO

Public Foundation "Descendants of Berunius"

Our colleagues: Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan Karakalpakstan division

Karakalpak State University

Urgench State University

EDITORIAL BOARD:

EDITOR-IN-CHIEF:

Munavvara KURBANBAEVA

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Anvar ALLAMBERGENOV

TECHNICAL EDITOR:

Islombek ABDIKHAKIMOV

SECTION EDITOR:

Mukaddas KURBANBAEVA

Akmal SAIDOV, y.sc.d., prof., Acad.

Qakhraman QURANBAYEV, s.sc.d., prof.

Mehmet Munir Dadaoglu, phil.sc.d., prof. (Turkiya)

Roman GOPAL, phil.sc.n. (PhD) (India)

Azizulloh AROL, phil.sc.n. (PhD) (USA)

Almagul BAYRIEVA, s.sc.d., (DSc)

Zuhra REYMOVA, y.sc.d., (DSc)

Karligash UMAROVA, y.sc.d., (DSc)

Xəlil İsmayıl oğlu İsmayilov, ist. sc.d, prof. (Ozarbayjon)

Anvar ABDULLAEV, ist.sc.d, dots.

Makset KARLIBAEV, t.f.d., k.i.x.

Kazimbek TUKHTABEKOV, t.f.d., (PhD)

Umid BEKMUHAMMAD, t.f.d., (PhD), k.i.x.

Shoira NURULLAEVA, c. of h. sciences, associate professor

Konul Bunyadzoda, Doctor of Philosophy,

(AMEA) Corresponding Member (Ozarbayjon)

Bakhtiyar KARIMOV, phil.sc.d., prof.

Marat NIYOZIMBETOV, phil.sc.d.

Alima BERDIMURODOVA, phil.sc.d.

Zarifboy DOSIMOV, Phil.sc.d., prof.

Olmos ULVI Binnatova, f.sc.d., prof. (Ozarbayjon)

Nasibullina Nurida Shaydullovna, can. of phil (Rossiya)

Sayyora SAMANDAROVA, associate professor, can.of phil.

Bekposhsha RAKHIMOVA, can. of phil.sc, dots (PhD)

Azamat PRIMOV, can. of phil.sc, dots (PhD)

Qabil MAMBETOV, phil.sc.n. (PhD)

Vahab Rakhmonov, f.sc.n., dots.

Farrux Abbas oglu Rüstamov, p.sc.d, prof. (Ozarbayjon)

Kazakboy YOLDASHEV, p.sc.d., prof.

Safo MATJONOV, p.sc.d., prof.

Qakhraman IBADULLAEV, p.sc.d., (DSc)

Masharib ABDULLAEV, of art.sc.c., (PhD), k.i.x.

Nilufar KOSHANOVA, ped.f.f.d., (PhD)

Odilbek RADJAPOV, phil.sc..d., (PhD)

Rana Hamid qızı Qadirova, Psychol.sc.d., prof.(Ozarbayjon)

Nargis ATABAEVA, Psychol.sc.d., (DSc)

Dilafroz QARSHIEVA, Psychol.scd., (DSc)

FOLLOW US ON SOCIAL MEDIA BELOW:

COMMUNITY COUNCIL:

Sirojiddin SAYID

Muhammad Ali

Kengesboy KARIMOV

Iqbal MIRZA

Kurban SHONIAZOV

Orozboy ABDURAHMANOV

Muratboy JUMANOV

Literary Advisor:

Gulistan MATYOQUBOVA

Painter:

Alibek ABDURAHMANOV

Page editor:

Ghiyaziddin O'NAROV

Our address: Republic of Karakalpakstan, Beruni district.

Website: <https://tamaddunnuri.uz>

e-mail: tamaddunnuri1@gmail.com.

Telegram channel: <https://t.me/tamaddunnuri>

Phone: (+99888) 036 00 55, (+99897) 355 75 40.

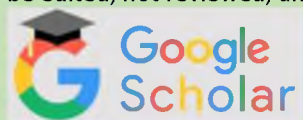
The editorial board is an official member of Crossref DOI and has the prefix 10.69691 DOI. Each publication and scientific article is assigned an individual Crossref DOI number.

Paper size 60x84 1/4. Publisher's scoreboard 28. The index is 960.

It was published in the printing house of "ADAD PLUS" LLC. The number is 300 pieces.

Chilonzor street, 28, Tashkent city. 2025, No.5 (68).

This issue was paged on the computer of "Tamaddun Nuri" editorial office. Order #29. When copying from the magazine, it must be noted that it was taken from "Tamaddun Nuri". The authors are responsible for the accuracy of the information in the text and advertisements. Manuscripts received by the editors will be edited, not reviewed, and not returned to the author.

"Tamaddun nuri " magazine is indexed in the Google Scholar base. This helps to increase the scientific prestige of the Journal and to promote the scientific work of the authors on a large scale.

Through Google Scholar, researchers and scientists will be able to search and link articles published in the Journal "Tamaddun nuri".

Crossref DOI-10.69691

ISSN-2181-8258

Impakt faktor-9.347

SLIB.UZ

MUNDARIJA

07.00.00 - "TARIX"

Qurbonov Ilyos Zokir o'g'li. Ikkinchi jahon urushi arafasida Buyuk Britaniya tashqi siyosati.....	9
Murodov Halim Salimovich. "Sitora" sayyohlik firmasi tarixiga bir nazar.....	13
Odilov Azizillo Qamardin o'g'li. Turkiston ASSR da aloqa tizimi, pochta, telegraf, telefon aloqalarining rivojlanishi tarixi.....	17
Савриев Жасур Фахриддинович. Ўрта Зарафшон воҳаси меъморий ёдгорликларининг умумий ўрганилиш тарихидан.....	66
Ro'ziboyev Dilshod A'zam o'g'li. Chorva mahsulotlari va ularni qayta ishlash masalalari (Qashqadaryo vohasi misolida).....	72
G'ulomov Ilhomjon. O'zbekiston SSRda aholini ro'yxatga olish va 1937-yilda aholisizlantirish chorasini amalga oshirish natijalari.....	80
Шерматов Комилжон. Узбекская классическая музыка: история и развитие макома.....	83
Qadamboyev Shahriyor Sharifboy o'g'li. 1991-2024-yillarda Xorazm viloyati matbuoti faoliyatida samarali mexanizmning yo'lga qo'yilishi.....	110
Matyakubova Muborak Madrimovna. Xiva xonligida iqtisodiy hayot (XIX asr).....	131
Eshmuratova Muxabbat Oralbayevna. Qoraqalpog'istonda xalq dehqonchiligi tajribasi va qishloq xo'jaligi qurollarining tarixiy-etnografik tahlil.....	143
Begimqulova Laylo Mashrabovna, Ma'murova Sarviniso Kamoliddinovna. "Ajoib al-maqdur fi tarixi taymur" manbasining ahamiyati.....	156
Сейтимбетова Наргиза Мынсызбаевна. Қорақалпоғистон республикасида демографик жараёнлар.....	219
Mamatramimov Komil Mamatmurod o'g'li. O'zbekiston va Xitoy strategik sherikchilik munosabatlarining hozirgi holati va istiqbollari.....	249
Toshev Solejon Ahmatjonovich. O'zbekiston mustaqilligining dastlabki yillari turk matbuoti nigohida.....	270
Parmonov Sharofiddin Shavkatovich. General Jo'rabekning jadidchilik harakatlaridagi ishtiroki.....	282
Qilichev Shohruh Sherali o'g'li. Xorazmshoh Jaloliddin Manguberdining muvaffaqiyatli janglari.....	285
Annayeva Zarifa. Respublikamizda ekologik muammolarni hal etishda jamoatchilikning o'рни.....	350
Жуманиязова Фирюза Жуманазаровна. Хоразм вилояти туманларида нашр қилинган газеталар фаолияти.....	364
Madrimova Gulzira Shahnazarovna. Sovetlar davrida madaniyat uylari faoliyati.....	386
Nurulloev Nodir Botirovich. Uchinchi renessans vorislarini tarbiyalashda allomalar merosining o'рни.....	389
Мухаммадиев Омон Маматалиевич. Бухоро амирлиги жануби-шарқий ҳудудлари моддий маданиятида муҳим ўрин тутган мақбара ва масжидларнинг аҳамияти.....	399
Yo'ldosheva Zubayda Hamidovna. Mustaqillik yillarida Surxondaryo viloyati davriy matbuoti.....	407
Tojiyev Jasur Alisher o'g'li. Boysunlik mudarrislar.....	410
Avezov Hikmatjon. O'zbekistonning Parij bitimiga qo'shilishi va global iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish bo'yicha hamkorlikning ahamiyati.....	416
Allanazarov Shohruxbek Farxodovich. Komil Xorazmiy faoliyat yuritgan davr siyosiy hayoti.....	419
Зарипбаев Уснатдин Оракбаевич. 1930–1940-йилларда Қорақалпоғистон прокуратураси ходимларига нисбатан сиёсий қатағонлар: тарихий тадқиқот ва тақдирлар таҳлили.....	422

08.00.00 - "IQTISODIY FANLAR"

Abduramonov Umidjan. O'zbekistonda raqamli transformatsiyani rivojlantirish: xususiy sektor raqobatbardoshligini oshirishda IT-park va innovatsion markazlarning o'рни.....	52
--	----

09.00.00 - "FALSAFA"

Maxsudjonova Aziza Kadamboyevna. Mahmudxo'ja Behbudiyning ijtimoiy-axloqiy va falsafiy g'oyalari.....	20
Karimova Lola Muzafarovna. O'zbekistonda ayollarning ijtimoiy faolligini ta'minlash.....	57
Sadiqova Roza Ismailovna. Buyuk mutafakkirlarimiz asarlarida salohiyatli yoshlarni tarbiyalash muammolari.....	95
Қўлдошев Шерали Темиралиевич, Умарходжаев Босит Баҳодирович. Маданиятнинг ижтимоийлашуви – миллий ўзликни англаш омили сифатида.....	114
Kamronjon Makhjudjonov. Shaxs ma'naviy madaniyatini shakllantirishning ayrim ma'rifiy masalalari.....	135
Egamov Yusufboy Ergashbek o'g'li. Yoshlar tarbiyasida adabiyotning o'рни.....	140
To'roqulova Ra'no Ibrogimovna. Raqamli ta'limning inson kognitiv qobiliyatiga ta'siri.....	173
Gadoyeva Lobar Ergashevna. Milliy oilalardagi farzand tarbiyasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish.....	181
Masharipov Xushnud Mirzaboyevich, Shakirova Umida Abduraxim qizi. Ichki ishlar organlari xodimlari kasbiy faoliyatida vatanparvarlik va muomala madaniyatini shakllantirishning ahamiyati.....	252
Radjapov Odilbek Babanazarovich. Ziyolilik madaniyati va uning jamiyat taraqqiyotidagi o'рни.....	256
Rajapova E'tibor Bekberganovna. Hududiy sotsiumda yosh tadbirkorlarning iqtisodiy faolligini oshirishning zamonaviy yo'llari.....	259
To'rabayev Orif Abdumajid o'g'li. Faxruddin Ali Safiyning "Odob ul-as'hob" asarida suhbat tarbiyasi masalalarining yoritilishi.....	291
Elov Jobir Rustamovich. Imom Buxoriy ta'limotida odob-axloq konsepsiyasining jamiyat taraqqiyotidagi o'рни.....	299
Джурраев Голибжон Раимжонович. Синергетика как современная научная парадигма в философии.....	338
Jurayev Sardorbek Xolmuminovich. Vatanparvarlik – insoniylikning eng muhim fazilati sifatida.....	356
Tojiddinov Abdusamad Abdulbosid o'g'li. Abu Is'hoq Kalobodiy qarashlarida tasavvuf va hadis ilmlarining xususiyatlari.....	367
Sadullayev Sardor Saydiganiyevich. Artur Shopengauer: g'oya haqidagi ta'limot va naturfalsafa.....	392
Narziyev Zubaydillo Ibdillovovich. Aziziddin Nasafiyning hayoti va ilmiy merosi.....	396
Ismatov Shohruxbek Murod o'g'li. Siyosiy mafkura targ'ibot va boshqaruv vositasi sifatida.....	399

GENERAL JO'RABEKNING JADIDCHILK HARAKATLARIDAGI ISHTIROKI

*Parmonov Sharofiddin Shavkatovich, g ChDPU "Tarix" kafedrası
o'qituvchisi*

PARTICIPATION OF GENERAL JURABEK IN JADIDIST MOVEMENTS

*Parmonov Sharofiddin Shavkatovich, Teacher of the Department
of History, ChDPU*

УЧАСТИЕ ГЕНЕРАЛА ДЖУРАБЕКА В ДЖАДИДСКИХ ДВИЖЕНИЯХ

*Пармонов Шарофиддин Шавкатович, преподаватель
кафедры "История" ЧДПУ*

<https://orcid.org/0009-0009-2602-1030>

e-mail:

Parmonovsharofiddin96@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada general-mayor Jo'rabek Qalandar qori o'g'lining XIX asr oxiri-XX asr boshlarida Turkistonda bo'lgan ma'rifatchilik jarayonlarida va jadidchilik harakatlardagi ishtiroki, Turkistonga tashrif buyurgan ma'rifatparvarlar bilan uchrashuvlari tafsilotlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Markaziy Osiyo, Turkiston, Buxoro amirligi, Shahrisabz bekligi, Kitob bekligi, Sirdaryo viloyati, Toshkent, Qorasuv, SAGU (O'zMU), "Tarjimon" gazetasi, Sven Gedin, Lev Tolstoy, Furqat Zokirjon Xolmuhammad o'g'li, Fansurullohbek, kenagaslar.

Abstract: This article covers the details of the participation of the son of Major General Zhurabek Qalandar qori in the Enlightenment processes and jadidist movements in Turkestan in the late 19th and early 20th centuries, his meetings with the enlighteners who visited Turkestan.

Keywords: Central Asia, Turkestan, emirate of Bukhara, shahrisabz station, Book station, Syrdarya region Tashkent, Karasuv, SAGU (Uzmu), "translator" newspaper, Sven Gedin, Lev Tolstoy, Furqat Zakirjon Xolmuhammad son, Fansurullohbek, kenagas.

Аннотация: В этой статье освещаются подробности участия генерал-майора Джурабек Каландара кары оглы в просветительских процессах и джадидистских движениях в Туркестане в конце XIX-начале XX века, встречи с просветителями, посетившими Туркестан.

Ключевые слова: Центральная Азия, Туркестан, Бухарский эмират, Шахрисабзское бекство, Кутабское бекство, Сырдарьинская область, Ташкент, Карасув, САГУ (Узбекистан), газета "Переводчик", Свен Гедин, Лев Толстой, Фуркат Закирджон Холмухаммед оглы, Фансуруллахбек, кенасас.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). XIX asrning ikkinchi yarmida Turkistonda vujudga kelgan ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy vaziyat mahalliy aholining vatanparvar, ma'rifatparvar ziyolilari va ulamolarini tashvishga solmasdan, o'ylantirmasdan qolmadi. Ular o'lkadagi voqelikni, uni keltirib chiqargan sabablarni tahlil qilib, ahvol shu tarzda davom etishi mumkin emasligini tushunib yetdilar. Natijada Turkiston hayotidagi inqiroz, chor Rossiyasining Turkistonda o'rnatgan mustamlakachilik tuzumi, sotqin mahalliy

amaldorlar, umuman, mavjud ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy tuzumga qarshi mazmun-mohiyatiga ko'ra uch yo'nalishdagi harakatlar yuzaga keldi. Ulardan birinchisi – o'z asarlari orqali real voqelikni, jamiyatning kamchiliklarini ochib berib, kishilarni taraqqiyotga xizmat qilishga chaqirgan shoir va yozuvchilar ijodi bo'lsa, ikkinchisi – mahalliy aholini taraqqiyotga erishish g'oyasi asosida birlashtirishga harakat qilgan jadidlar harakati va uchinchisi – mavjud tuzumni inqilobiy yo'l bilan o'zgartirishni, ya'ni hokimiyatni qurol kuchi bilan

qo'lga olishni maqsad qilib olgan sotsial-demokratlar va boshqa rus tilli kishilar tashkilotlarining harakatidir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / MATERIALS AND METHODS). Ushbu mavzuni o'rganishda bir qator maxsus manbalar mavjud bo'lib, ushbu manbalar orasida Sven Gedin o'zining "Osiyo yuragi" asarida Jo'rabek Qalandar qori o'gli haqida juda samimiy fikrlar bildiradi. Yana bir manba Yujen Skaylarning Turkiston asarida ham General Jo'rabekning hayoti va faoliyati haqida ma'lumotlar berilgan. Sh.Yusupov, Ismoil Gaspirali, V.V.Bartold, Sh.Umarov, Norqobil Jalil va Ro'zimboy Hasan kabi olimlarning asarlarida va O'zbekiston Respublikasi Milliy Arxivi I fondi materiallarida yuqorida ta'kidlangan masalaning u yoki bu jihatlariga e'tibor bergan holda o'z asarlarida tegishli masala mohiyatini yoritib berganlar.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS) Jo'rabek Qalandar qori o'gli ham ikkinchi yo'nalishning qizg'in tarafdori edi. Uning Turkiston hayotidagi inqirozdan chiqish uchun o'sha davrda qo'lidan kelgan barcha tadbirlarni amalga oshirishga kirishadi. Shu davrda Turkistonga tashrif buyurgan chet ellik sayyohlar va olimlarning barchasi bilan suhbatlar qiladi, o'z uyiga taklif qilib ular bilan qizg'in bahs va munozaralarga kirishadi. Masalan, Turkistonga 1893-yilda kelgan shved sayyohi Sven Gedin bilan uchrashgani haqida Sven Gedin o'zining "Osiyo yuragi" asarida Jo'rabek Qalandar qori o'gli haqida quyidagicha yozadi. Sven Gedin Jo'rabek Qalandar qori o'glining dunyoqarashi kengligi, yurti tarixidan boxabarligi uni maftun qilib qo'yadi. Sven Gedin Qorasuvdagi Jo'rabekning uyida bir necha marta mehmon bo'ladi, u yerdagi boy kutubxonadagi kitoblar bilan tanishadi, ayrim asarlar noyobligi, hali ularni uchratmagani uchun kerakli sahifalaridan ko'chirmalar oladi. Arabiy, forsiy yoki turkiy tildagi bu kitoblardagi mehmonni qiziqtirgan o'rinlarni mezbora tarjima qilib beradi. "Jo'rabekning hayoti, tarjimai holi misoli Sharq ertaklari qahramonlari hayotiga o'xshab ketadi", deya ta'sirlangan sayyoh "Osiyo yuragi" nomli asarining bir necha sahifasini Jo'rabekka bag'ishlab, o'zini hayratga solgan qahramonning tarjimai holi va boshqa voqealarni keltiradi. Sven Gedin Jo'rabekka shunday baho

beradi: "Markaziy Osiyo tarixida katta rol o'ynagan siymo!"[1]

Jadidlar otasi Ismoilbek Gaspirali Toshkentga kelganida Jo'rabek dodxoh bilan maxsus uchrashib, uning "Tarjimon" gazetasi fidoyilaridan biriga aylanishida, o'lkadagi yangi usul maktablari faoliyatida qizg'in qatnashuvida jiddiy rol o'ynagan. Bu haqda Ismoil Gaspirali, Bartold quyidagilarni yozib qoldirgan: Toshkentda anchagina katta musulmon ziyolilar jamiyatini ko'rib, benihoya xursand bo'ldim. Osiyo o'rtasida, bu chet va uzoq o'lkada bunchalar o'qigan va ma'lumotli musulmonlarni uchratish kimning xayoliga kelibdi dersiz! Bularning ko'pchiligi davlat xizmatidagi harbiy va mulkiy ma'mur-u mansabdorlar bo'lib, bir nechasi shu yerlik edi va bir ko'pi Vo'lga va O'rol taraflaridan kelgan va bir-ikkisi qirg'iz zodagonlari o'laroq Toshkentda alohida bir jamiyat ekan. Ikki tabib, bir necha subay-ofitser yigitlar, bir necha davlat amaldorlari to'planishdi; Turkiston ahlidan Bobobek, ota-o'g'il Jo'rabeklar va Mirhaydar Mirbadalov janoblari bu ziyoli guruhni tashkil etadilar. Toshkentda bu kabi ziyolilar, zodagonlar, muslima xotinlar fikr-u qarashlarini o'rganib, ongimda ularning turmushiga oid anchagina yaxshi tushunchalar, ko'nglimda ezgu hissu tuyg'ular paydo bo'ldi[2].

Turkiston general-gubernatori tuzog'iga xiyonat yo'li bilan tushirilgan Jo'rabek 1870-yildan to umrining oxirigacha (1906-yil) Toshkentda va Toshkent yaqinidan o'zi sotib olgan Qorasuvda umr o'tkazdi. Butun shu davr ichida Jo'rabek o'lka ijtimoiy-madaniy hayotida faol qatnashdi. Jo'rabek avvalo o'z xalqining o'tmishdagi boy madaniy merosiga zo'r ixlos bilan qarar, mullo bobolarimiz qoldirgan noyob xazinalarni topish, jamlash va kelgusi avlodlarga qoldirishni o'z faoliyatining asosiy maqsadlaridan deb bilar edi. Jo'rabekning shaxsiy kutubxonasidagi ko'p asrlik tarixga ega bo'lgan nodir qo'lyozmalar bilan maxsus tanishish uchun mashhur rus sharqshunosi akademik V.V.Bartold 1902-yilda bir muncha muddat uning Qorasuvdagi uyida qolib ketgan edi. Toshkentda uy qamog'ida saqlangan katta iqtidor Jo'rabek tez orada rus tilini o'rganib oladi, zotan busiz polkovnik sifatida rus qo'shinlariga qo'mondonlik qilishning umuman iloji yo'q edi. Keyinchalik Jo'rabekni ta'riflab, N.P.Ostroumov o'z kundaliklarida bunday yozgan edi: "Jo'rabek donishmand va kishilarni

tushunadigan odam. U rus tilida qanoatlanarli gapiradi"[3].

MUHOAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Jo'rabek bora-bora rus klassik adabiyotining eng mashhur namoyandalari, jumladan, Lev Tolstoy ijodiga mustaqil baho bera oladigan darajaga erishadi. O'sha davrning yirik rus ziyolilaridan biri shu munosabat bilan yozib qoldirgan fikrlar ayniqsa qimmatlidir. "Graf L.Tolstoy haqida Jo'rabek ehtirom bilan gapirdi: "U donishmand adib va nimaiki yozsa, o'zi his qilib yozadi. Bunaqasi sizlarning ham, bizlarning ham yozuvchilarimiz orasida kam topiladi"[4].

Chorizmning Turkistonda yurgizgan siyosatiga Jo'rabekning munosabati haqida uning zamondoshlari qiziqarli fikrlar bayon etganlar. "Salmoqli kutubxona sohibi bo'lgan va ko'plab tarix kitobini o'qigan Jo'rabek, - deb yozgan edi. V.V.Bartold, men bilan suhbat chog'ida ruscha idora usulini mo'g'ulcha idora usuli bilan asosli ravishda teng qo'ydi"[5]. N.Ostroumov 1903-yil 1-fevral kuni Jo'rabek bilan navbatdagi uchrashuv taassurotlarini o'z kundaligida, jumladan quyidagicha qayd etgan edi: "U rus boshliqlar xususidagi o'z fikr-mulohazalarini to'ppa-to'g'ri, hatto keskin qilib aytadi. Biroq shaxsiy hayotiga oid tafsilotlarni aytishdan hamisha o'zini tiyadi. Ishonchim komilki, u qiziqarli va o'z obro'-e'tibori uchun haflari deb hisoblagan narsalarning hammasini yon daftariga qayd qilib boradi. Umuman Jo'rabek o'tkir shaxs va uning yon daftaridagi qaydlari Turkistonning kelgusidagi tarixchisi uchun ahamiyat kasb etajak"[6].

Furqat Zokirjon Xolmuhammad o'g'li 1889-yilning iyunida Toshkentga keladi. Toshkentdagi Ko'kaldosh madrasasi hujralaridan birida yashaydi. Ko'zga ko'ringan olim, fozillar bilan tanishadi[7]. Shular qatorida Furqat Jo'rabek dodxoh bilan tanishgan, ular orasida mustahkam do'stlik rishtalari paydo bo'lgan. Jo'rabekning chorizm Turkistonda yurgizgan nomatlub siyosati haqidagi hamisha oshkora aytiladigan fikrlari ham Furqat asarlarida bu siyosatni zimdan, pardali tanqid qilinishida muayyan ahamiyat kasb etgan, degan fikr g'olib keladi. Furqatni Jo'rabek bilan bog'lab turuvchi rishtalar ko'p bo'lgan[8]. Taniqli chor generali Jo'rabekning kuyovi jadidchilik harakatlarida faol ishtirok eta boshlagach, chor Rossiyasining Turkistondagi

rahbarlari xavotirga tushadi va Fansurullobekni alohida xavfli shaxslar ro'yxatiga kiritadi[9].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Jo'rabekning jadidchilik harakatlaridagi ishtiroki nafaqat mahalliy aholi, balki chet ellik sayyohlar va olimlar bilan o'zaro aloqalari orqali ham o'z aksini topgan. Shved sayyohi Sven Gedin Jo'rabekni o'zining "Osiyo yuragi" asarida yuqori baholagan va uning madaniyati va dunyoqarashidan ta'sirlanganligini ta'kidlagan. Jo'rabekning kutubxonasi ham uning ilmiy va madaniy merosga bo'lgan chuqur e'tiborini ko'rsatadi; u juda ko'p qadimiy va noyob qo'lyozmalarni jamlagan.U shuningdek, Rossiya imperiyasi siyosatiga qarshi o'z fikrlarini ochiq bildirgan va bu uni mustamlakachilar tomonidan yaqindan kuzatilib, nazorat ostida tutishlariga sabab bo'lgan. Jo'rabekning rus tili va adabiyotiga bo'lgan qiziqishi, shuningdek, Gaspirali va Furqat kabi jadid ziyolilari bilan bo'lgan aloqalari, uning Turkistonning kelajagi uchun qanday istiqbolga ega bo'lishi haqidagi fikrlarini o'zgartirganini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. Свен Хедин. Сердце Азии. Памир-Тибет-Восточный Туркестан. Путешествие в 1893-1897 годах. Издательство Ломоносовъ. Москва, 2010. С-32.
2. //Таржимон. 2 декабрь 1893 йил (6 жумадул соний 1311), 41-сон, 29-32 б.
3. O'zbekiston Respublikasi MA. 1009 – jamg'arma, 1-ro'yxat, 67 - ish, 53 – varaq.
4. O'zbekiston Respublikasi MA. 1009 – jamg'arma, 1-ro'yxat, 67 - ish, 58 – varaq.
5. В. В. Бартольд. Сочинения. Том I, часть I, стр. 346.
6. O'zbekiston Respublikasi MA. 1009 – jamg'arma, 1-ro'yxat, 103-ish, 103 – varaq.
7. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Furqat>
8. Ш. Юсупов. Худоёрхон ва Фуркат. -Т.: Шарк нашриёт-матбаа концерни, 1995.- Б. 93.
9. Ш.Умаров. Худоёрхон авлодлари тарихи. – Т.: Турон замин зиё, 2014. Б. 639.